

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-179-4-37>

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ОПЕРАЦІЙ ІЗ ВІРТУАЛЬНИМИ АКТИВАМИ

Уткіна М. С.

*кандидатка юридичних наук, докторантка
кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки,
старша викладачка кафедри старший викладач кафедри кримінально-
правових дисциплін та судочинства
Сумський державний університет
м. Суми, Україна*

Питання здійснення фінансового моніторингу операцій із віртуальними активами актуалізується майже не кожного дня. Відповідно до даних Global Cryptocurrency Adoption Index, у 2021 р. [1] Україна посіла четверте місце за транзакціями, здійсненими за допомогою криптовалюти. Це зумовлено низкою факторів. Зокрема, транзакції із використанням такого роду активів є анонімними та швидкими, а як наслідок – чи не найідеальніший спосіб легалізації злочинних доходів та фінансування тероризму. Констатуємо, що вітчизняне законодавство, положення якого врегульовує питання протидії легалізації злочинних доходів, знаходиться на стадії реформування. Зважаючи на це, важливого значення набуває ґрунтовне та ефективне закріплення певним чином посилених вимог до транзакцій із віртуальними активами, акцентуючи увагу на ризико-орієнтованому підході.

Факт того, що криптовалюта сприяє розповсюдженню злочинності у фінансовій сфері є широко відомим [2]. Враховуючи необхідність врегулювання віртуальних активів та операцій, що здійснюються за їх допомогою, 08 вересня 2021 р. Верховна Рада України у другому читанні прийняла Закон України «Про віртуальні активи», регулює суспільні відносини, що виникають у зв'язку з обігом віртуальних активів в Україні, визначає права та обов'язки учасників ринку віртуальних активів, принципи державної політики у сфері обігу віртуальних активів. Проте, Президент України Володимир Зеленський повернув згаданий вище закон до Верховної Ради зі своїми пропозиціями [3].

Аналізуючи наукову правничу доктрину, констатуємо, що єдиного підходу до визначення категорії «віртуальний актив» немає, а отже, існує плюралізм наукових поглядів. Проте, особливого значення має положення, що міститься у Законі України «Про віртуальні активи»,

відповідно до якого під ними слід розуміти нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Виходячи із цього визначення, можемо назвати основні особливості, властиві віртуальним активам, зокрема:

- нематеріальність;
- належність до системи об'єктів цивільних прав;
- наявність цінності;
- існування лише в електронній формі як набір даних;
- забезпечення існування специфічним програмним комплексом

обміну даними.

Відповідно до стандартів Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей сфера моніторингу або нагляду за віртуальними активами обмежена цілями боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. Це не поширюється на захист фінансової стабільності загалом або захист споживачів/інвесторів зокрема [4]. Слід підкреслити, що законодавство, яке регулює здійснення/проведення фінансового моніторингу, є однією з найбільших проблем у сфері протидії легалізації віртуальних активів. Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», основними видами чи методами легалізації є: торгівля; передача; оплата і мета інвестування. У свою чергу, законодавство відносить постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів до суб'єктів первинного фінансового моніторингу або так званих первинних суб'єктів фінансового моніторингу

Належна перевірка проводиться у разі фінансова операція з віртуальними активами на суму, що дорівнює або перевищує 30 тисяч гривень. У цьому випадку операції з віртуальними активами підлягають здійсненню фінансового моніторингу. Операції з віртуальними активами є об'єктами заходів фінансового моніторингу у разі ініціювання переказу в межах України з використанням електронних платіжних засобів, електронних грошей, віртуальних активів на суму менше 30 тисяч гривень або суму, еквівалентну зазначеній сумі, в т.ч. в іноземній валюті. При відсутності ознак зв'язку такої фінансової операції з іншими фінансовими операціями на суму, що перевищує 30 тис. гривень, такий переказ повинен супроводжуватися принаймні номером рахунку/електронного гаманця або унікальним номером електронного платіжного засобу платника (ініціатор переказу) / передплатена багатоцільова картка та номер рахунку або значний номер електронного платіжного засобу одержувача / передплатена багатоцільова картка, а за відсутності

рахунку/електронного гаманця – унікальний номер рахунку фінансової операції.

У свою чергу, згідно з Рекомендаціями Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей, зокрема D 15 «Нові технології», для управління та мінімізації ризиків, що виникають із віртуальних активів, країни повинні забезпечити, щоб постачальники послуг віртуальних активів підлягали ефективним системам моніторингу та гарантії. Зокрема, може бути вжито заходів для забезпечення боротьби з легалізацією злочинних доходів із використанням віртуальних активів для фінансування злочинних дій; він може взагалі заборонити діяльність з віртуальними активами.

Як ми вже зазначали, якщо сума переказу не перевищує 30 тисяч гривень, то кількість даних, що запитуються для операції, буде трохи менше. Офіційно на даний момент суб'єкти господарювання не можуть відображати криптовалюту в Україні на своїх балансах. Є навіть роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції України щодо належного відображення права власності на криптовалюту на основі рекомендацій Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей.

Ми згодні з практиками у цій сфері, що фактично держава в особі конкретної установи намагатиметься оцінити віртуальні активи «чистими» та «сірими» для боротьби з відмиванням грошей, фінансуванням тероризму та інфраструктурою для кращого захисту власників таких активів (інвесторів). На нашу думку, у цьому аспекті слід виділити позитивний момент Закону України «Про віртуальні активи». Зокрема, має бути запроваджений та запрацювати реєстр постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів (криптовалюти, біржі), який має ідентифікувати та ізолювати «чисту» криптовалюту від «сірої».

Враховуючи нормативну базу, операції з віртуальними фінансовими активами безпосередньо підпадають під дію законодавства України про фінансові послуги. З огляду на це, постачальники послуг, пов'язаних з обігом віртуальних фінансових активів, підлягають регулюванню Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (якщо віртуальні активи надають права власникам фінансових інструментів) та Національним банком (якщо такі активи забезпечені готівкою). Регулятори також регулюють обіг віртуальних фінансових активів на ринку фінансових послуг. Таким чином, вони підпадають під дію тих самих положень законодавства про захист інвесторів, що й на ринку фінансових послуг. Загалом констатуємо, що найбільшою проблемою фінансового моніторингу операцій за допомогою віртуальних активів є анонімність таких операцій.

Література:

1. The 2021 Global Crypto Adoption Index: Worldwide Adoption Jumps Over 880% With P2P Platforms Driving Cryptocurrency Usage in Emerging Markets (2021), Insights. <https://blog.chainalysis.com/reports/2021-global-crypto-adoption-index>

2. Teichmann, F.M.J. and Falker, M.-C. (2021), “Cryptocurrencies and financial crime: solutions from Liechtenstein», *Journal of Money Laundering Control*, Vol. 24 No. 4, pp. 775-788. <https://doi.org/10.1108/JMLC-05-2020-0060>.

3. Пропозиції Президента до Закону «Про віртуальні активи» від 07. 10. 2021 р. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110.

4. Pavlidis, G. (2020), «International regulation of virtual assets under FATF’s new standards», *Journal of Investment Compliance*, Vol. 21 No. 1, pp. 1-8. <https://doi.org/10.1108/JOIC-08-2019-0051>.

5. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України № 361-IX від 06. 12. 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.